

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

на дисертацію Примуша Романа Борисовича

«Механізми забезпечення безпеки соціально-економічних систем в період
трансформаційних змін», подану до захисту на засіданні Спеціалізованої вченої
ради Д 14.052.03 у Державному університеті «Житомирська політехніка» на
здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за
спеціальністю 25.00.05 – державне управління у сфері державної безпеки та
охорони громадського порядку

Актуальність теми дисертаційної роботи.

Сучасні механізми державного управління ризиками та загрозами надзвичайних ситуацій, мають бути орієнтовані на стимулювання антикризового розвитку з метою забезпечення суспільних потреб, посилення ділової активності населення.

Промислове виробництво, сконцентрувавши в собі колосальні запаси різних видів енергії, шкідливих речовин і матеріалів, стало постійним джерелом серйозної техногенної небезпеки і виникнення аварій, що супроводжуються надзвичайними ситуаціями. Впровадження у виробництво нових технологій не знижує рівень цієї небезпеки. Природне прагнення суспільства до якнайповнішого задоволення своїх матеріальних і духовних потреб спричиняє збільшення масштабів виробництва, а отже, і рівня техногенної небезпеки.

Як відомо, найбільшу небезпеку несуть в собі аварії і катастрофи на радіаційно і хімічно небезпечних об'єктах. Вони, як правило, супроводжуються загибеллю людей і великим економічним збитком. Прямий економічний збиток, пов'язаний з техногенними аваріями і хронічними захворюваннями, викликаними забрудненням довкілля, навіть в такій розвиненій країні, як США, складає 4 - 6 % від валового національного продукту. На тлі зростання кількості аварій і катастроф, що відбуваються на промислових і інших об'єктах, їх руйнівної сили, що збільшується, і глобальної екологічної кризи, світова спільнота проявляє велику заклопотаність станом і перспективами еволюції довкілля, техногенної і

екологічної безпеки.

В дисертаційному дослідженні під соціально-економічною системою аналізується сукупність організованих колективів людей, окремих осіб, населення, об'єктів економіки і інфраструктури, а також природно-територіальних комплексів і екосистем, що утворюють єдине структурно-функціональне ціле, яке за параметрами відповідає адміністративно-економічним формуванням держави. Соціально-економічні системи є динамічною структурою і мають здатність певним чином перебудовуватися і змінювати деякі свої властивості і функціональні можливості залежно від умов, які проявляються під час переходу країни з мирного на воєнний стан.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційну роботу виконано в навчально-науково-виробничому центрі Національного університету цивільного захисту України відповідно до тематики науково-дослідних робіт «Розробка наукових основ державного управління в сфері безпеки ринку соціально-економічних послуг України з точки зору цивільного захисту» (державний реєстраційний номер 0115U002035), у межах якої дисертантом запропоновано шляхи трансформації державної політики у сфері національної безпеки при забезпеченні цивільного захисту та «Розробка механізмів державного управління соціально-економічною сферою та її галузями в контексті забезпечення безпеки українського суспільства» (державний реєстраційний номер 0118U001007), в межах якої дисертантом проаналізовано заходи з удосконалення механізмів забезпечення безпеки соціально-економічних систем.

Ступінь обґрунтованості й достовірність основних наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації

Основні наукові положення, висновки і практичні рекомендації, що викладені в дисертації, є логічними і послідовними. Обґрунтованість представлених здобувачем наукових положень базується на аналізі інформаційно-нормативної бази, законодавчих актів України, вітчизняних і зарубіжних

публікацій.

Теоретичну та методологічну основу дослідження становлять фундаментальні положення теорії державного управління, а також наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених із питань державного управління в Україні.

Ознайомившись з дисертацією Примуша Романа Борисовича, зазначимо, що робота відрізняється змістовністю, логічною побудовою викладення матеріалу, комплексним розкриттям досліджуваної проблеми. Завдяки цьому автор досяг поставленої перед собою мети дослідження.

Дисертацію присвячено обґрунтуванню теоретико-методологічних засад та розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення механізмів забезпечення безпеки соціально-економічних систем в період трансформаційних змін.

Для реалізації мети й завдань дослідження використовувалася сучасна наукова методологія, заснована на принципах: системного підходу, специфіка якого визначається тим, що він орієнтує дослідження на розкриття цілісності об'єкта і механізмів, що її забезпечують, на виділення різноманітних типів зв'язків складного об'єкта і зведення їх в єдину теоретичну картину.

Методологічну основу дисертації склали такі загальнонаукові та спеціальні методи пізнання:

- аналіз і синтез, індуктивне та дедуктивне пізнання – для уточнення предмета дослідження;

- логічне моделювання – для розробки методологічного забезпечення механізмів забезпечення безпеки соціально-економічних систем в період трансформаційних змін;

- логіко-семантичний – для поглиблення понятійного апарату та визначенні сутності та змісту механізмів забезпечення безпеки соціально-економічних систем в період трансформаційних змін;

- порівняльного аналізу – для дослідження методологічних підходів, концепцій, розробок і пропозицій провідних вітчизняних та зарубіжних вчених та

виявлення закономірностей, відмінностей, особливостей та спільних характеристик формування та реалізації механізмів забезпечення безпеки соціально-економічних систем в період трансформаційних змін в різних державах;

– аналізу та синтезу – для оцінки динаміки та результативності механізмів забезпечення безпеки соціально-економічних систем в період трансформаційних змін;

– системно-аналітичний – для аналізу законодавчих актів та інших нормативно-правових документів щодо особливостей формування та реалізації механізмів забезпечення безпеки соціально-економічних систем в період трансформаційних змін;

– спостереження та теоретичного узагальнення – для розкриття проблем та суперечностей формування та реалізації механізмів забезпечення безпеки соціально-економічних систем;

- евристичний метод – для обґрунтування концептуальних засад стратегії формування механізмів забезпечення безпеки соціально-економічних систем;

- методи статистичного аналізу – для визначення ретроспективного і поточного стану механізмів забезпечення безпеки соціально-економічних систем в період трансформаційних змін;

– абстрактно-логічний – для узагальнення теоретичних положень, встановлення причинно-наслідкових зв'язків і формування висновків та пропозицій.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в вирішенні актуальної наукової проблеми в галузі науки державного управління з теоретико-методологічного обґрунтування та розробки практичних рекомендацій щодо удосконалення механізмів забезпечення безпеки соціально-економічних систем в період трансформаційних змін.

Найсуттєвіші результати дисертаційного дослідження, які містять наукову новизну, полягають у тому, що автором вперше:

обґрунтовано концептуальні засади забезпечення безпеки соціально-

економічних систем з використанням механізмів державного регулювання, які передбачають використання нових інформаційних технологій, методів і систем інформаційно-інтелектуальної підтримки, підготовки і ухвалення управлінських рішень з управління ризиком, розробки і розвитку методології і процедурних основ аналізу і оцінки ризику для формування адекватного середовища у сфері національної безпеки;

запропоновано концепт особливості формування і реалізації напрямів удосконалення механізмів забезпечення безпеки соціально-економічних систем при виникненні надзвичайних ситуацій для забезпечення безпеки населення і територій з урахуванням ризиків виникнення надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру через формування і реалізацію державного законодавства, цільових програм, програм міжнародної науково-технічної співпраці, які ґрунтуються на значному практичному досвіді в області превентивних заходів зниження небезпеки природних і техногенних катастроф.

В дисертаційній роботі удосконалено:

методи системи моніторингу при виникненні надзвичайних ситуацій у сфері державного регулювання безпекою соціально-економічних систем, що включає управлінську діяльність з забезпечення безпеки соціально-економічних систем, з урахуванням основних чинників, які слід брати до уваги при багатокритерійному аналізі і оцінці можливих варіантів рішень в умовах мирного і військового часу, як важливого елемента національної безпеки держави, включаючи цільові функції і завдання з її забезпечення, а також погляди на створення системи цивільного захисту держави в мирний і військовий час;

напрями впровадження зарубіжного досвіду забезпечення безпеки соціально економічних систем при надзвичайних ситуаціях, що дало змогу обґрунтувати модель впровадження захисту соціально-економічних систем, від техногенних, природних, екологічних дій і забезпечення науково-обґрунтованої і прийнятної в соціальному і економічному відношенні якості життя людей, їхній захист і збереження, першочергове життєзабезпечення і забезпечення життєдіяльності при ресурсних і інших обмеженнях в умовах військового стану, а також забезпечення

збереження і надійного функціонування об'єктів, що визначають стійкість економіки, реалізацію оборонного замовлення і створення необхідних умов для виживання населення;

методологічні напрями реформування організаційно-правового механізму державного регулювання безпеки соціально-економічних систем через послідовну політику у цій сфері, що має бути забезпечена необхідними правовими засобами спеціалізованих органів, в компетенцію яких входить реалізація захисних заходів при виникненні надзвичайних ситуацій, зростання числа загроз в екологічній і індустріальній сфері, підвищення міри ризику виникнення «транскордонних» надзвичайних ситуацій в результаті випадків актів тероризму, захисту суспільства і держави від несприятливих наслідків надзвичайних ситуацій;

напрями удосконалення фінансово-економічного механізму державного регулювання безпеки соціально-економічних систем на основі розробленого і запропонованого методу вибору оптимальної з економічних міркувань стратегії забезпечення безпеки на основі прогнозування радіаційної обстановки з випадковими ходами, а також визначені економічні аспекти вибору доцільних заходів і дій за даними виявлення і оцінки радіаційної обстановки і зон підвищеного радіаційного ризику.

При виконанні дослідження набуло подальшого розвитку:

понятійно-категоріальний апарат теорії державного управління, що, на відміну від існуючого, передбачає тлумачення поняття «цивільна захист», яке розглядається як специфічна ознака безпеки соціально-економічних систем при загрозах і діях техногенного, природного, екологічного і військового характерів, як елемент національної безпеки, з урахуванням поглядів, і структур, покликаних вирішувати питання захисту населення і територій, поняття цивільний захист включає все те, що відбито в завданнях єдиної державної системи попередження і ліквідації надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру, створеної в державі Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

методологічні основи процесу управління у сфері цивільного захисту і формування його інформаційної технології з забезпечення безпеки соціально-

економічних систем за оцінкою загроз і небезпек техногенного, екологічного і військового характеру, у тому числі екологічних небезпек, пов'язаних із застосуванням зброї, ракетно-космічною діяльністю, знищенням хімічної зброї, а також розвиток методів прогнозування техногенних дій, виявлення обстановки і зон радіаційного ризику, які можуть бути використані при інформаційно-інтелектуальній підтримці аналізу небезпек, підготовці і ухваленні управлінських рішень у сфері цивільного захисту;

системний підхід до управління цивільним захистом забезпечення безпеки соціально-економічних систем на основі структур єдиної державної системи попередження і ліквідації надзвичайних ситуацій природного, техногенного характеру і військового характеру, через запропоновану схему управління цією системою і можливий варіант сил.

Повнота висвітлення результатів дослідження в опублікованих працях та рефераті.

Основні результати дисертаційного дослідження оприлюднені на міжнародних наукових конгресах та науково-практичних конференціях в різних містах України, а також за кордоном.

Основні положення дисертації викладено автором у 33 наукових працях, із них: 1 – одноосібна монографія; 16 статей у наукових фахових виданнях, 9 статтях – у закордонних виданнях, а також 7 тез доповідей на конференціях. Загальний обсяг публікацій за темою дослідження становить 38,7 авт. арк.

У наукових працях в повній мірі віддзеркалено всі розділи рецензованої дисертації.

Оцінка оформлення дисертації та змісту реферату.

Дисертаційна робота подана за традиційною схемою, викладена українською мовою. Робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків і списку використаних джерел (352 найменувань). Загальний обсяг роботи – 365 сторінок, з них – 327 основного тексту, що дозволило автору запропонувати ряд наукових положень, висновків і рекомендацій, отриманих на основі вивчення значної

кількості наукової літератури з даної проблематики.

Зміст реферату повністю відображає основні положення дисертаційної роботи, а обґрунтовані висновки і практичні рекомендації роботи повністю відповідають меті та завданням дослідження. Зауважень щодо оформлення реферату та його змісту немає, і він повністю відповідає існуючим вимогам МОН України.

В дисертаційній роботі на тему «Механізми забезпечення безпеки соціально-економічних систем в період трансформаційних змін» не використовуються положення кандидатської дисертації автора.

В цілому дисертаційна робота та реферат, написані літературною українською мовою, легко читається і сприймається.

Практичне значення дисертаційної роботи.

Основні положення й висновки дисертації можуть використовуватися фахівцями під час написання підручників і навчальних посібників, створення навчально-методичної літератури; в роботі органів державної влади та у процесі формування сучасних засад державного управління при забезпеченні безпеки соціально-економічних систем в період трансформаційних змін.

Теоретичні напрацювання та пропозиції автора отримали практичне впровадження в роботі Комітету з питань екологічної політики та природокористування (довідка про впровадження від 31.08.2022 р.), також при формуванні та систематизації стратегічних напрямів державного регулювання із забезпечення державної безпеки соціально-економічних систем Міністерством внутрішніх справ України (довідка про впровадження №01-78/25 від 20.12.2022 р.).

Наукові нароби автора використано в роботі Державної служби України з надзвичайних ситуацій при формуванні інформаційної бази з забезпечення безпеки соціально-економічних систем (довідка про впровадження №160-207/145 від 05.09.2023 р.), Хмельницької обласної військової адміністрації при формуванні підходів до вдосконалення управління цивільним захистом на основі зарубіжного досвіду (довідка про впровадження №101/02-44-8281/2023, від 11.10.2023 р.) та

Львівським державним університетом безпеки життєдіяльності при розробці стандартів підготовки фахівців служби цивільного захисту України (довідка № 9001-2231/9019 від 11.10.2023 р.)

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

В процесі рецензування дисертаційної роботи Примуша Романа Борисовича «Механізми забезпечення безпеки соціально-економічних систем в період трансформаційних змін» виникли такі зауваження та побажання:

1. В роботі автор детально розглядає систематизацію зарубіжних моделей забезпечення безпеки соціально-економічних систем при надзвичайних ситуаціях (р.3, п.п.3.3.) , але не показує її впровадження на рівні України, як було зазначено у завданнях дослідження.

2. У більшості доведень автор використовує опосередковані способи (тези та ілюстрації), які недостатньо підтверджують доцільність окремих удосконалень та рекомендацій. Доцільно було б більш широко використати безпосередні способи доведення (вимірювання та розрахунки). Зокрема, в дисертаційній роботі не розкрито в повній мірі методи розрахунку та характеристики ризику із забезпечення безпеки соціально-економічних систем в період трансформаційних змін;

3. В рефераті дисертаційного дослідження не конкретизовано ключові етапи удосконалення фінансово-економічного механізму державного регулювання безпеки соціально-економічних систем.

4. В рефераті дисертаційного дослідження бракує статистичного матеріалу за обраною темою, хоча в рукописі його достатньо. Також доцільно було б у вступі роботи посилити актуальність дисертаційного дослідження шляхом посилення на певний програмний документ, стратегію тощо, який прийнято у сфері національної безпеки на національному рівні, наприклад, «Стратегію національної безпеки України “Безпека людини – безпека країни»».

5. Практичне значення одержаних у роботі результатів дійсно є підґрунтям для подальших досліджень і безпосереднього удосконалення методологічних основ процесу управління у сфері цивільного захисту і формування його інформаційної технології з забезпечення безпеки соціально-економічних систем,

Загальний висновок

Таким чином, слід зазначити, що дисертаційна робота Примуша Романа Борисовича «Механізми забезпечення безпеки соціально-економічних систем в період трансформаційних змін», відповідає вимогам МОН України, Постанові Кабінету Міністрів «Про порядок присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», від 17 листопада 2021 року №1197, а саме: є завершеною кваліфікаційною науковою працею, у якій отримано нові науково обґрунтовані результати в галузі науки державного управління, що розв'язують конкретну наукову проблему, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.05 – державне управління державною безпекою та охороною громадського порядку.

Офіційний опонент:

доцент кафедри національної
безпеки, публічного управління та
адміністрування Державного університету
«Житомирська політехніка»,
доктор наук з державного управління, доцент



I.V.СУПРУНОВА

Підпис I.V. Супрункової засвідчую: секретар Вченої ради Державного університету «Житомирська політехніка», доктор філософії К.М. Войціцька

